

Till ministern för högre utbildning och forskning, Matilda Ernkrans

Försöksverksamhet med samverkan kring praktikinära forskning (ULF), delredovisning 2019

Under 2019 har arbetet i försöksverksamheten med samverkan kring praktikinära forskning utvecklats och fördjupats på ett positivt sätt. Samverkan mellan akademin och skolan sker inom ramen för fyra noder, vilka har etablerats kring oss som ansvariga universitet. Totalt medverkar 25 lärosäten och åtskilliga skolhuvudmän. Tillsammans skapar vi långsiktigt hållbara förutsättningar för samverkan kring praktikinära forskning.

Vi värdesätter det förtroende regeringen visar våra lärosäten genom uppdraget, och uppskattar möjligheten att därigenom ta fram underlag till förslag om en långsiktigt hållbar satsning på en infrastruktur som leder till en skola på vetenskaplig grund och stärker lärarprofessionens kunskapsbas.

I delredovisningen för 2019 beskrivs såväl den nationella samordningen som arbetet i de fyra noderna. Delredovisningen 2019 innefattar också en delrapport från den norska forskargrupp som har i uppdrag att löpande utvärdera försöksverksamheten. Utvärderarnas delrapport bifogas Göteborgs universitets redovisning.

Eva Wiberg

Rektor

Göteborgs universitet

Johan Sterte

Rektor

Karlstads universitet

Hans Adolfsson

Rektor

Umeå universitet

Eva Åkesson

Rektor

Uppsala universitet

Nationell samordning av försöksverksamheten ULF

Preliminära slutsatser och erfarenheter

Efter tre av försöksverksamhetens fem år har preliminära slutsatser utkristalliserats inom tre centrala områden. Det hittillsvarande arbetet visar, för det första, på betydelsen av ett *gemensamt ägarskap mellan lärosäte och skolhuvudman*. Att parterna gemensamt diskuterar, och fattar beslut om, strategier och organisation för samverkan, genom till exempel ett samägt lokalt ledningsorgan, garanterar att professionernas frågor ställs i centrum. Det är, för det andra, centralt att *samverkan involverar flertalet organisatoriska nivåer hos respektive part*. ULF-avtalens konstruktion skiljer sig åt eftersom de speglar skolhuvudmännens, lärosätenas respektive nodernas specifika förutsättningar. En gemensam erfarenhet är emellertid att förutsättningarna för långsiktigt hållbar samverkan ökar om aktörer på flera olika nivåer hos respektive part involveras i avtalsprocesserna. För det tredje visar erfarenheterna att gemensamma processer för att identifiera professionens frågor och behov av kunskap möjliggör *lokalt förankrade forsknings- och utvecklingsperspektiv*. När lärare/förskollärare och forskare tillsammans utbyter idéer och erfarenheter läggs grunden för skolutveckling på professionens villkor.

Organisation och huvudsakliga aktiviteter

Försöksverksamheten ULF samordnas med utgångspunkt i en gemensam avsiktsförklaring undertecknad av rektorerna vid de fyra ansvariga universiteten. Rektorernas *huvudmannaråd* diskuterar strategiska frågor om försöksverksamhetens långsiktiga utveckling. Den *nationella samordningsgruppen* ansvarar för löpande samordning, erfarenhetsutbyte och kommunikation. Samordningsgruppen består av företrädare med ledningsansvar för lärarutbildning samt av projektledare vid de fyra ansvariga universiteten. Läsåret 2019/2020 innehas ordförandeskapet i samordningsgruppen av Karlstads universitet. Samordningsgruppen rapporterar till huvudmannarådet.

Regionalt bedrivs arbetet inom ramen för fyra noder som totalt inkluderar 25 lärosäten: Göteborgsnoden (6 lärosäten), Karlstadsnoden (4 lärosäten), Umeånoden (6 lärosäten) och Uppsalanoden (9 lärosäten). Under 2019 har arbetet i de fyra noderna utvecklats och fördjupats. Åtskilliga ULF-avtal har tecknats mellan enskilt lärosäte och skolhuvudman inom ramen för nodernas arbete, antingen som nya avtal eller som tilläggsavtal till befintliga avtal, till exempel VFU-avtal, och ytterligare avtal är under planering.

Samordningsgruppen har träffats löpande under 2019. Förutom erfarenhetsutbyte kring arbetet som bedrivs inom de fyra noderna har samordningsgruppen fört dialog med nationella aktörer vars uppdrag och roller har beröringspunkter med försöksverksamheten, däribland Skolverket (september), Skolforskningsinstitutet (oktober) samt Utbildningsvetenskapliga kommitténs huvudsekreterare (oktober).

Enskilda företrädare för den nationella samordningsgruppen har också presenterat och diskuterat erfarenheter från försöksverksamheten i en rad externa sammanhang, till exempel: konferensen Högskola och samhälle i samverkan (Örebro, maj), FoU Skola vid Regionförbundet Skåne (Lund, december), Utbildningsberedningen, Sveriges kommuner och regioner (Stockholm, september), rundabordsamtal om praktiska forskning arrangerat av Ifous (Stockholm, oktober) samt vid ett flertal seminarium i Almedalen (Visby, juli).

Vidare har den nationella samordningsgruppen, i samarbete med Sveriges universitets- och högskolors förbund (SUHF), arrangerat ett seminarium i Almedalen (juli) samt ett rundabordsamtal i Stockholm (oktober). Vid de båda tillfällena deltog företrädare för professionen, skolhuvudmännen, högskolesektorn, hälso- och sjukvårdsområdet och nationella myndigheter och organisationer i samtal om hur erfarenheterna från försöksverksamheten kan utgöra underlag för kommande förslag till en permanent nationell satsning inom området.

Försöksverksamheten utvärderas löpande av en forskargrupp vid Universitetet i Sørøst-Norge, under ledning av professor Tine Sophie Prøitz. Under 2019 har forskargruppen observerat

samordningsgruppens arbete samt det ovan nämnda rundabordssamtalet. Forskargruppen har också genomfört intervjuer och platsbesök i skolor och hos skolhuvudmän inom ramen för fallstudier i de fyra noderna.

Liksom föregående år samordnas kommunikativa insatser av ett kommunikatörsnätverk som består av kommunikatörer vid de ansvariga universiteten. Kommunikatörerna har också löpande kontakt med kommunikatörer vid medverkande lärosäten, mot bakgrund av den tidigare framtagna gemensamma kommunikationsplanen. Den nationella webbplats (www.ulfavtal.se) vi har etablerat för löpande kommunikation och informationsspridning har utvecklats under året. Webbplatsen har kompletterats med en lista över pågående aktiviteter i de fyra noderna. Försöksverksamheten är också etablerad på sociala medier genom aktiviteter på Facebook och Twitter, där ULF når intressenter inom skolområdet. Försöksverksamheten har också uppmärksammats i nyhets- och branschmedia och i tidskrifter, till exempel Göteborgs-Posten, Göteborg Direkt och Tidningen Curie.

UPPSALA
UNIVERSITET

UFV 2017/526

Uppdrag om försöksverksamhet med praktiknära forskning

Delredovisning 2019

2020-02-14

Innehåll

laktagelser och lärdomar	3
Gemensamma beslutsstrukturer och ömsesidigt ägarskap	3
Avtalskonstruktioner	3
Forskning som utgår från professionens frågor	3
Uppsala-nodens organisation och samverkan	4
Samverkansmodeller	5
1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander	6
2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte	8
AIMday	8
3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt	9
4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudman inkl. självständiga arbeten, VFU	11
5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare	12
6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som ryms inom ULF	12

Uppsala universitet fick den 9 mars 2017 i uppdrag från regeringen att tillsammans med Göteborgs universitet, Umeå universitet och Karlstads universitet planera och genomföra en försöksverksamhet. Syftet med försöksverksamheten är att utveckla och pröva olika modeller för långsiktig samverkan mellan universitet, högskolor och huvudmän inom skolväsendet kring praktisk forskning (U2015/03573/UH, U2017/01129/UH, U2017/526). Uppdraget sträcker sig fram t o m 2021.

Lakttagelser och lärdomar

Försöksverksamheten ULF har nu arbetat i drygt två år; mer än halva försöksperioden (2017-21) och många erfarenheter har gjorts. Från Uppsala-noden vill vi särskilt lyfta fram följande:

Gemensamma beslutsstrukturer och ömsesidigt ägarskap

Försöksverksamheten har visat på betydelsen av att säkerställa ett starkt ömsesidigt ägarskap huvudman-lärosäte för gemensamma prioriteringar och mobilisering av resurser. Ett långsiktigt ägarskap ställer krav på avtal, gemensamma beslutsstrukturer, gemensamma forskningsmiljöer och ett delat ansvar för lärarutbildningarna. Inom försöksverksamheten har på förhållandevis kort tid har en kraftfull mobilisering av resurser ägt rum i takt med att den gemensamma inriktningen stakats ut, vilket tagit sig uttryck i en substantiell medfinansiering från huvudmän och lärosäten. Samtidigt finns det utmaningar med att koordinera en stor grupp av aktörer med olika mandat på flera olika nivåer. Kontaktpersoner vid varje lärosäte med stark koppling till avtalshuvudmän är därför ovärderliga. Storleken på noder i en framtida ULF-struktur kan variera beroende på om det handlar om att bygga och vidmakthålla en grundläggande infrastruktur och/eller enbart forskningssamverkan (gemensamma forskningsprojekt). Erfarenheten visar att det tar tid att få en gynnsam infrastruktur på plats som bär över tid. Samtidigt blir det tydligt att den tid det tar gynnar känslan av ägarskap hos alla involverade. Vägen fram till avtal är värdefull i sig. Det understryker vikten av en övergångslösning, från försöksperiodens slut till att ett ULF-avtal finns eftersom betydelsen av att vårda det samarbete som nu fungerar och involvera fler huvudmän gagnar kvaliteten på verksamheten.

Avtalskonstruktioner

ULF prövar utifrån olika regionala och lokala förutsättningar avtalskonstruktioner mellan lärosäten och huvudmän. Genom att koppla avtalen till gemensamt beslutade verksamhetsplaner slås såväl övergripande mål som konkreta samverkansinitiativ fast och resurssätts med en delad finansiering mellan statliga ULF-medel samt medfinansiering från lärosäten och huvudmän. Det gemensamma arbetet fokuserar på strukturer, kulturer och ledarskap. Det framstår med all tydlighet att huvudmän och lärosäten måste ges förutsättningar att långsiktigt göra gemensamma innehållsmässiga prioriteringar med åtföljande ekonomiska beslut. Detta förutsätter i sin tur avtal, kanske med en löptid på 8-10 år, samt en långsiktigt säkrad statlig finansiering.

Forskning som utgår från professionens frågor

ULF visar att det är möjligt att skapa fungerande samverkansmodeller som inkluderar gemensamma forskningsmiljöer, för att identifiera professionens mest angelägna frågor

och att lärare/skolledare tillsammans med forskare utifrån dessa kan identifiera och formulera forskningsområden som sedan kan beforskas tillsammans. Huvudmannens ägarskap säkras genom att kombinera professionens frågor med huvudmannens långsiktiga arbete t.ex. via det systematiska kvalitetsarbetet. För att kunna möta professionens frågeställningar behövs en relativt stor grupp forskare vilket talar för att fler lärosäten är involverade.

Uppsala-nodens organisation och samverkan

Uppsala-noden består dels av nio lärosäten, dels av de huvudmän som tecknat avtal med ett av dessa lärosäten. Inom noden har det ingåtts 28 ULF-avtal mellan lärosäte och huvudmän, varav tre med fristående huvudman. De lärosäten som ingår i noden är:

- Högskolan i Gävle
- Kungliga Musikhögskolan
- Kungliga Tekniska Högskolan
- Linnéuniversitetet
- Lunds universitet
- Malmö universitet
- Stockholms universitet
- Södertörns högskola
- Uppsala universitet (nod-ansvarigt lärosäte)

Utöver de som tecknat avtal deltar även ett antal andra delaktiga huvudmän (kommuner och fristående huvudmän), bland annat genom diskussioner i olika regionala organ som exempelvis Forum för Samverkan (Uppsala universitet), RucX (Högskolan i Gävle) och FoU Skola (Kommunförbundet Skåne). I vissa fall har så kallade hängavtal tecknats med involverade huvudmän (som ex. vid Forum för samverkan).

Uppsala-noden prövar en modell för gemensamma beslutsstrukturer som utgår från nio *lokala samordningsgrupper* som är sammansatta av representanter för varje lärosäte samt lärarstudenter och avtalshuvudmän. Dessa lokala samordningsgrupper är representerade i *nodens styrgrupp* antingen med en företrädare för huvudmannen eller från lärosätet samt studenter/doktorander. Styrgruppen lägger fram förslag till *rektorskonferensen* (där företrädarna ”byter plats” dvs. de som representeras i styrgruppen av en huvudman har en representant från lärosätet i rektorskonferensen) som i sin tur är rådgivande till Uppsala universitets rektor, som formellt fattar besluten.

Styrgruppen leder verksamheten utifrån två kompletterande spår. Det första är uppbyggnad av samverkansinfrastruktur. Finansiering av detta görs med grund i verksamhetsplaner från de lokala samordningsgrupperna. Det andra är utprovande av en modell för fördelning av medel till treåriga forskningsprojekt. Genom arbetet i styrgruppen skapas ett lärande mellan lärosäten och huvudmän i olika regioner.

Erfarenheter från Uppsala-noden visar att denna organisation, med blandade grupper och regelbundna möten har skapat en samsyn och gjort det möjligt att arbeta efter en gemensam agenda. På förhållande vis kort tid har en kraftfull mobilisering av resurser ägt rum i takt med att den gemensamma inriktningen stakats ut vilket tagit sig uttryck i en substantiell medfinansiering från huvudmän och lärosäten. Hur stora noderna i en framtida ULF-struktur behöver vara kan variera beroende på om det handlar om att bygga upp och vårda den grundläggande infrastrukturen och/eller forskningssamverkan (gemensamma forskningsprojekt).

Uppsala-noden organiserar två gånger per år mötesplatsen ULF Bazar. Syftet är att ge representanter från nodens samtliga lokala samordningsgrupper möjlighet att mötas, byta erfarenheter och dra gemensamma lärdomar utifrån arbetet med ULF. Strävan har varit inom noden att inte göra samma aktiviteter utan pröva olika angreppssätt vilket för detta utbyte är extra viktigt. Delaktighet och gemensamt engagemang för att driva processerna är grundläggande för nodens arbete. Ansvar för att anordna ULF Bazar delas av samtliga lärosäten; under 2019 anordnades konferensen i Malmö och i Gävle. På vårens Bazar i Malmö var fokus på utformandet av forskningsmiljöer hos huvudman medan höstens Bazar i Gävle fokuserade på regioner, roller och resurser i ett framtida ULF-avtal samt på utmaningar med kombinationstjänster.

Samverkansmodeller

Försöksverksamheten ska ge svar på en rad grundläggande frågor om hur en långsiktig och väl fungerande infrastruktur för praktisk forskning bör se ut. Vid Uppsala-nodens nio lärosäten med huvudmän prövas olika modeller för forskningsmiljöer vilka är gemensamma för huvudman och lärosäte.

Styrgruppen enades 2018 om sex fokusområden som konstituerar försöksverksamhetens kärna. Dessa områden är vägledande såväl i framtagandet av olika modeller för ett kommande ULF-avtal och som prioriteringsgrund för de insatser som finansieras av ULF-medel under försöksverksamheten:

1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander etc.
2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte
3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt
4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudman inkl. självständiga arbeten, VFU

5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare
6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som ryms inom ULF

Utvecklandet av olika modeller inom ovanstående fokusområden ska ge underlag för att i slutrapporten till regeringen kunna föreslå både hur en förstärkt samverkansstruktur organisatoriskt kan utformas och vad som bör ingå i ett framtida ULF-avtal. Underlag för den organisatoriska utformningen handlar om att finna strukturer som säkerställer långsiktighet i samverkan, ett starkt gemensamt ägarskap (huvudmän och lärosäten) och ett ansvar för att samverkan blir ömsesidigt berikande.

Inom Uppsala-noden prövas en stor variation av modeller och aktiviteter. I det följande kommer endast ett urval att presenteras för att synliggöra diversitet och mångfald.

1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander

Erfarenheten så här långt visar på vikten av att kunna organisera forskningsmiljöer med utgångspunkt i de förutsättningar som finns just i den lokala eller regionala kontexten. Forskningsmiljöer hos huvudman som är nära integrerade med lärosätenas forskning och utbildning utgör centrala delar i en ULF-samverkansstruktur för att säkerställa forskning av hög kvalitet som utgår från professionens frågor, involverar lärarstudenter samt skapar möjligheter för bred delaktighet och spridning bland förskollärare/lärare/skolledare. Samtliga deltagande lärosäten noterar att just återkommande mötesplatser för aktiva lärare/skolledare och forskare möjliggör skapandet av gemensam agenda och riktning. Det är även tydligt att det behövs personer med ansvar för dessa processer, gärna en forskarutbildad lärare/lektor.

Inom noden ryms både initiativ för att utveckla befintliga plattformar/miljöer och att utveckla nya forskningsmiljöer hos huvudman. En etablerad forskningsmiljö är Stockholm Teaching & Learning Studies (STLS) som är ett samarbete mellan skolhuvudmän i Stockholms län och Stockholms universitet. Genom försöksverksamheten stärks nu kopplingarna både till Stockholms universitet (forskning och lärarutbildning) och till huvudmännens kvalitetsarbete. Ett annat exempel där försöksverksamheten utvecklar en befintlig plattform är Vetenskapens hus (KTH, Stockholms universitet och olika huvudmän) som formar en miljö som fångar upp och beforskar professionens frågor och involverar lärarstudenter.

Uppsala kommun bygger tillsammans med Uppsala universitet upp forskningsmiljöer som ska hantera tre huvudprocesser: svara mot praktikens frågor och behov; facilitera forsknings- och utvecklingsprojekt samt möjliggöra spridning och lärande av kunskaper. Initialt fokuseras på ämnesdidaktik respektive ledarskap. Båda dessa miljöer leds av en kommunlektor och består av lärare, skolledare och forskare som är

involverade i externt finansierade forskningsprojekt. Praktikens frågor emanerar även från partnerskoleprojekt, forskningscirklar och olika utvecklingsprojekt.

Försöksverksamheten har identifierat behovet av kombinationstjänster för disputerad personal i de nämnda gemensamma forskningsmiljöerna. Frågor som behöver lösas är såväl dessa tjänsters konstruktion som dess innehåll. En framkomlig väg är att en person har 100 % av sin anställning hos en arbetsgivare och att samverkansparten köper t.ex. 50 % av arbetstiden. Malmö universitet har tagit fram ett avtal som prövar möjligheten att som lärosäte kunna köpa arbetstid från huvudman med stöd i det s.k. Hamburgundantaget.

Inom försöksverksamheten finns flera försök med att samfinansiera tjänster (av huvudman, lärosäte, ULF-medel). Exempel på en sådan tjänst, en forskningsmiljökoordinator, har inrättats i Huddinge kommun gemensamt med Södertörns högskola (SH). Detta utgör ett viktigt steg i att etablera en forskningsmiljö hos huvudmannen med fokus på språkutvecklande arbete där även forskningsseminarier har startats. Andra typer av liknande tjänster är anställda lektorer, kommundoktorander eller samordnare. Delad finansiering av gemensamma tjänster möjliggör rollen som facilitator med mandat och legitimitet i flera organisationer. Lunds universitet (LU) har valt att finansiera en tvåårig Postdok-anställning i utbildningsvetenskap med inriktning mot praktiktäna skolforskning.

Uppsala-noden adresserar också frågan om att utveckla tjänsteinnehåll och uppdrag för kommunlektorer och kommundoktorander. Försök pågår för att utforma lektorernas tjänster så att de i största möjliga mån har möjlighet att både undervisa, forska och samverka. Uppsala kommun ger som ovan nämnts lektorer ledningsansvar för forskningsmiljöer samt även handledaruppdrag för lärare involverade i utvecklingsprojekt. Enköpings kommun prövar en modell där kommundoktorander knutna till Stockholms universitet använder sin kommundoktorandering (motsvarande institutionstjänstgöring) till att arbeta förvaltningsövergripande på kommunens FoU-enhet. NTI-gymnasiet (inom AcadeMedia) har arbetat fram en modell med ”forskande lärteam”, ett samarbete där en lektor arbetar med lärargrupper vid tre skolor på tre olika orter i landet. Det öppnar upp möjligheten för mindre huvudmän att samfinansiera en lektor och skapa virtuella forskningsmiljöer framöver. I detta försök arbetar lärarna i en forskningscirkel under ledning av lektor och förstelärare. Tillsammans utarbetar de konkreta underlag för att undersöka och utveckla sin undervisning och med ambitionen att också publicera vetenskapliga artiklar framöver.

Kungliga musikhögskolan (KMH) tillsammans med Eskilstuna kommun har drivit mindre projekt med aktiva lärare och lektorer. Dessa har med utgångspunkt i aktionsforskning drivits gemensamt och kommer i flera fall att leda till publicerade artiklar i ämnet. Lärarstudenter vid KMH kommer att erbjudas VFU vid de skolor där projekt genomförs.

Malmö universitet (MaU) prövar en modell för mötesplatser i form av kommunövergripande nätverk (upp till 8 deltagande huvudmän) som tillsammans med lektorer vid lärosätet arbetar i aktionsforsknings-cykler. Dessa nätverk är en typ av forskningsmiljöer, då de består av 3-6 forskare (och några adjunkter) från MaU samt av 8-25 lärare/förvaltningspersonal från skolans verksamhet. Miljöerna träffas regelbundet under två års tid och undersöker frågor som de gemensamt tagit fram.

Samtliga lärosäten i noden erfar att arbetet med att formulera avtal mellan lärosäten och huvudmän har varit en prioriterad och viktig uppgift. Det är en utmaning att förankra avtal på flertal nivåer, både på lärosätet och hos huvudman, vilket i vissa fall har gjort det till en lång process. Denna process har samtidigt visat sig vara värdefull, då formulerandet av gemensamma åtaganden har skapat ett delat ägarskap. Huvudmännens organisationer är i många fall mycket rörliga vilket talar för vikten av långsiktiga avtal (5-10 år) som inte styrs av kortsiktiga politiska beslut och byte av tjänsteinnehavare. Förändringen gäller även lärosäten om än av andra skäl.

Arbetet i Uppsala-noden visar även på flera exempel där redan upparbetade regionala eller lokala samarbetsformer blir en stabil utgångspunkt för försöksverksamheten ULF. Som exempel kan nämnas Vetenskapens hus (KTH), Forum för Samverkan (UU), RUCx (HiG), STLS (SU) samt FoU Skola (MaU och LU). Dessa nav med regionala huvudmän tillsammans med lärosäten är etablerade mötesplatser som möjliggör gemensamma satsningar med fördjupad forskningssamverkan.

2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte

Det systematiska kvalitetsarbetet hos huvudmännen är en utgångspunkt som prövas för att kunna identifiera och prioritera angelägna frågeställningar. Försök från bland annat Högskolan i Gävle visar på stora vinster när konkreta önskemål från huvudmän kan omsättas i handling i form av nätverk, publikationer och gemensamma forskningsansökningar. Samtidigt visar försöksverksamheten att det systematiska kvalitetsarbetet inte alltid fångar de klassrumsnära frågorna. Framtida miljöer behöver därmed skapa system för att aktualisera frågor från flera håll. SU/STLS visar en modell som har en tvådelad indelning av pågående projekt, a) lärarinitierade s.k. FoU-projekt som genomgår en granskning och tilldelas medel utifrån kriterier avseende bl.a. förväntat kunskapsbidrag, relevans och genomförbarhet. b) ramprojekt som fokuserar centrala undervisningsutmaningar inom olika skolämnen och som formuleras av STLS ämnesdidaktiska nätverk med stöd av vetenskaplig ledning. Detta avser man nu utöka med en tredje modell för projekt som tar en tydlig utgångspunkt i huvudmännens kvalitetsarbete. Detta skulle möjliggöra en bred sondering av aktuella frågor från flera professioner (som lärare/förskollärare/skolledare) inom skolan och förskolan.

AIMday

En utgångspunkt i ULF-verksamheten är att forskningen ska utgå ifrån frågor initierade av professionen. En modell som prövas för att fånga upp professionens frågor och låta dessa möta forskare är AIMday. Förskollärare/lärare/skolledare sätter agendan för konferensdagen genom att i förväg formulera frågor relaterade till utmaningar i de egna verksamheterna – frågor exempelvis sprungna ur kollegiala diskussioner eller ur det systematiska kvalitetsarbetet. Genom ett webbaserat system kan forskare sedan välja vilka frågeställningar som de är intresserade av. Tack vare denna ”matchning” kan

seminarier anordnas där varje fråga diskuteras och utvecklas under en en-timmessession. Gruppen består av fem till tio personer, forskare från olika ämnesdiscipliner och representanter för frågeställarna. Frågeställare och forskare som deltagit vid AIMday har sedan kunnat söka förstudiemedel á 50 tkr för att få tid att skriva fram en gemensam forskningsansökan, pengar som kan användas till arbetstid och andra kostnader kopplade till arbetet med en forskningsansökan till någon forskningsfinansiär.

Vid AIMday är det frågan som står i centrum. För att kunna svara upp mot en mångfald olika frågeställningar är det önskvärt att forskare från ett flertal lärosäten kan medverka så att frågediskussionen inte blir avhängig om ett lärosäte har forskare inom just det berörda området. Uppsala-noden arrangerade 12/9 2019 en AIMday i Uppsala öppen för nodens samtliga nio lärosäten med avtalshuvudmän. En svårighet var dock att få forskare att resa långt för att delta i AIMday – flertalet forskare som deltog kom från Uppsala universitet eller från andra geografiskt närliggande lärosäten.

Utöver en nodgemensam AIMday har flera lärosäten i noden anordnat egna lokala "AIMdays" eller andra processer för att inventera frågor som lärare och skolläda har och som kan ligga till grund för gemensamma forskningsprojekt. Exempelvis har Högskolan i Gävle anordnat FOCUSDay till vilken man knutit medel för att kunna påbörja pilotprojekt, fem projekt á 80 tkr vardera. Flera andra lärosäten har anordnat workshops för att fånga upp professionens frågor eller för att se hur kopplingar kan göras till huvudmännens systematiska kvalitetsarbete.

3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt

Uppsala-noden har under 2019 utformat och prövat en modell för utlysning av medel till forskningsprojekt. Medel avsattes för maximalt tre forskningsprojekt. Nedan följer en beskrivning av modellen och dess olika processteg.

Modellen bygger på den ovan skissade organisationen som skapats inom Uppsala-noden. Hur arbetet i den lokala samordningsgruppen lades upp avgjordes lokalt. Forskningsprojekten förväntades vara en del av den pågående samverkan som bedrivs i en jämbördig relation där samtliga involverade känner ägandeskap för processen och är beredda att ta till vara resultaten. De projekt som fick möjlighet att ansöka skulle därmed ha godkänts av de lokala samordningsgrupper som operativt arbetar med försöksverksamheten lokalt.

Utgångspunkten var tre-åriga projekt med en maximal budget på 1,5 mkr per år, dvs. totalt 4,5 mkr/projekt. Varje lokal samordningsgrupp fick skicka in max tre ansökningar. Noden tog emot 11 ansökningar, från 8 av nodens deltagande lärosäten.

Granskningsprocessen gjordes utifrån två utgångspunkter, dels en vetenskaplig granskning och dels en granskning med utgångspunkt i uppsatta ULF-kriterier.

Två externa granskare anlätades för den vetenskapliga granskningen; Sølvi Lillejord, Universitetet i Bergen och Sven-Erik Hansen, Åbo Akademi. Dessa ombads att granska den vetenskapliga kvaliteten som innefattade; frågeställning/problemställning, teori och

metod, design, etiska frågor; nytänkande och originalitet; sökandes kompetens samt genomförbarhet i tre nivåer (1 svag, 2 bra, 3 utmärkt).

Därutöver tillsattes en beredningsgrupp bestående av nodens avgående styrgrupp 2019 (se bilaga bedömningsprocess Uppsala-noden) som bedömde ansökningarna i förhållande till nedanstående fyra aspekter:

- **Försöksverksamheten strävar mot att skapa gemensamma forskningsmiljöer hos huvudman och på lärosäten.** Forskningsprojekten ska ha sin hemvist i forskningsmiljöer där professionen är delaktig i kunskapsproduktionen och där forskningsmiljön är integrerad i huvudmannens utvecklingsverksamhet samt i lärosätets forskningsmiljöer och lärarutbildning. Exempel på miljöer kan vara övningsskolor/partnerskolor. Av ansökan ska framgå hur forskningsprojektet genom sin design vill bidra till att bygga eller stärka forskningsmiljöer som är gemensamma för huvudman och lärosäten.
- **Försöksverksamheten ska utpröva olika former av kombinationstjänster/delade tjänster.** Forskningsansökan ska företrädesvis ha två huvudsökande (disputerade) där en är placerad hos en huvudman och en vid ett lärosäte. Eftersom alla inte har disputerade anställda för det påtänkta forskningsprojektet öppnar detta för att pröva någon form av delad tjänst. T.ex. kan en forskare som är anställd på ett lärosäte förlägga x% hos en huvudman under projekttiden eller en lektor hos huvudmannen gör det motsatta. Lösningen ska framgå vid ansökningstillfället men anställning behöver inte vara påbörjad innan projektet startar.
- **Försöksverksamheten ska finna former för lärarstudenternas delaktighet i forskningen.** Forskningsprojektet ska därför beskriva hur designen av forskningen möjliggör för lärarstuderande att involveras i en eller flera faser av forskningsprojektet (t.ex. att inom ramen för projektet ge möjlighet till självständigt arbete – eller att delta på seminarium under VFU).
- **Försöksverksamhetens forskning ska utgå från professionens frågor.** Forskningsansökan ska beskriva hur forskningsfrågan har processats fram och vilka som har varit involverade.

De lärdomar som hittills kunnat dras är utmaningen att sära på den vetenskapliga kvaliteten respektive ULF-kvaliteten. Närheten till projekten ger både en fördel i ökad kunskap men samtidigt en komplexitet vad gäller jäv. Närheten ger kunskap om verksamheterna som kan vara värdefulla just gällande hur professionsnära forskningen är, eftersom det inom dessa sammanhang är viktigt att hålla verksamhetsperspektivet starkt. Dock byggde modellen på att endast de projektansökningar som fick vetenskaplig kvalitet 2 och 3 skulle bedömas utifrån ULF-kriterierna.

Ytterligare försök inom Uppsala-noden med att finansiera praktisk forskning är bland annat Lunds universitet som har delat ut ”frö-pengar” till projekt som kan utvecklas till forskningsprojekt samt Stockholms universitet/STLS som har bidragit med stimulansbidrag i syfte att skapa resursmässiga förutsättningar för att stimulera utveckling av forskningsidéer till gemensamma forskningsprojekt. Försök har även påbörjats vid Högskolan i Gävle med att skapa en gemensam forskningsfond som finansieras av huvudmän och lärosäte. Dessa diskussioner har aktualiserat frågor om

vilka möjligheter och rättigheter det finns för en kommun att avsätta forskningsmedel. En annan ständigt närvarande fråga är möjligheten att kunna prioritera forsknings-satsningar i tider av nerdragningar. Det aktualiserar även utmaningarna som mindre huvudmän (både kommunala och fristående) kan ha gällande finansiering. Interna eller externa medel blir viktiga för att genomföra gemensamma projekt, att enbart skapa mötesplatser räcker inte. Statliga medel som inte är knutna till specifika satsningar skulle till exempel möjliggöra fler samarbeten. En lärdom som skapar praktiska utmaningar är att medel som ska användas till tid i tjänst (vilket ofta är fallet) måste synkroniseras med tjänstefördelning i organisationerna, där lärosäten och skolhuvudmän har olika räkenskapsår.

4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudman inkl. självständiga arbeten, VFU

En väg att involvera lärarstudenter i de miljöer som växer fram hos huvudmännen är att koppla deras självständiga arbeten till pågående processer hos huvudmannen. Försök med detta pågår bl.a. vid Linnéuniversitetet, Stockholms universitet, Kungliga musikhögskolan, Södertörns högskola, Kungliga tekniska högskolan och Uppsala universitet. Erfarenheter från arbetet visar att samarbetet mellan lärarutbildning och huvudman behöver utvecklas.

Ett försök pågår mellan Uppsala universitet (UU) och Enköpings kommun där studenter via sin första VFU-period får en tidig introduktion till möjlighet att skriva självständigt arbete vid sin VFU-skola. Studenten erbjuds ett professionsstöd i form av handledare på skolan av en lektor utöver handledaren från universitetet. Det ställer krav på synkronisering mellan dessa handledare. Linnéuniversitetet (LnU) vidareutvecklar sin verksamhetsintegrerade lärarutbildning för att permanenta strukturer där VI-handledare i högre grad ska känna sig delaktiga i lärarutbildningens genomförande. VI-lärarna är även viktiga i arbetet med att arbeta fram modeller där skolans frågor kan omsättas till praktikutvecklande forskning där skolans behov och studenternas eller forskarnas ambitioner kan mötas. Linnéuniversitetets arbete har legat till grund för tre följeforskningsprojekt med publicerade artiklar och rapporter.

Inom försöken med självständiga arbeten har ofta övningsskolor/partnerskolor/VFU-skolor varit utgångspunkten för det självständiga arbetet. Det visar på vikten av att studenten i just dessa fall befinner sig nära den verksamhet som de undersöker. I takt med att forskningsmiljöer blir allt mer utvecklade kommer det bli möjligt att involvera aktiva forskare från dessa miljöer som handledare.

Vid Stockholms universitet (SU)/STLS pågår ett arbete med att stärka den vetenskapliga kvaliteten i självständiga arbeten genom att inrätta en seminarierie med fokus på undervisningsutvecklade lärardriven forskning.

Vid Kungliga tekniska högskolan (KTH) är Vetenskapens hus en gemensam miljö för lärosäte och huvudmän. I relation till den verksamhet som pågår där har det tagits fram ett observationsprotokoll som möjliggör gemensam forskning i samarbete med VFU. Studenterna kan därmed bidra med empiri till pågående undervisningsnära forskning.

Vid flera lärosäten pågår arbete med att ordna valbara spår eller kurser för studenter gällande utökad vetenskaplig grund och tydligare forskningsförberedande kurser.

5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare

Vid Linnéuniversitetet (LnU) startade hösten 2019 en avancerad handledarutbildning. Kursen kan valideras in i magister-programmet och är ett steg mot en långsiktig struktur för karriärutveckling för flertalet lärare.

Vikten av att kunna ge lärare tillgång till databaser med vetenskapliga artiklar är något som aktualiseras. Detta har av flera lärosäten lösts genom adjungering eller affiliering.

Närmare samarbete mellan lärare och aktiva forskare öppnar upp för populärvetenskapliga publikationer, utvecklingsartiklar och antologier. I en gemensam forskningsmiljö blir denna typ av publikationer viktigt för att säkerställa dialogisk validitet (med granskning ur både ett vetenskapligt och ett professionellt perspektiv). Försöksverksamheten visar att när lärare deltar i forskning utvecklas en förståelse för forskningsprocessen och för hur tidigare forskning kan omsättas i praktiken, likväl som att forskare får en större förståelse för skolverksamheten.

Uppsala universitet har inom ramen för Forum för samverkan tillsammans med åtta kommuner startat en satsning gällande forskningslitteracitet. Tanken med försöket är att långsiktigt stärka skolledares och lärares förmåga att kritiskt förhålla sig till och använda forskning i sitt arbete.

6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som rymms inom ULF

Högskolan i Gävle (HiG) har initierat en inventering av FoU-kapaciteten hos huvudmän genom en genomlysande rapport. Syftet med studien var att skapa kunskap om vilka organisatoriska, institutionella, kulturella och relationella utmaningar som skolhuvudmän ser i arbetet med att få till stånd praktisknära forskning. Slutrapporten kommer under 2020 och planeras även ligga till grund för en vetenskaplig artikel. Lärdomar (innan rapportens slutförande) är att genom att genomföra studien skapades en större förståelse för utmaningar och de olika logiker som präglar skolväsendet respektive högre utbildning.

Under 2020 kommer Kungliga musikhögskolan (KMH) tillsammans med deltagande lärare att publicera en antologi för att tillvarata och sprida de erfarenheter som görs inom projektet.

Lektorer hos huvudmän är ofta en bra utgångspunkt och kompetens vid uppbyggandet av forskningsmiljöer. Flera huvudmän lyfter dock utmaningen med att de flesta lektorer

som finns har inriktning mot gymnasieskolan. Det ställer extra höga krav på framtida strukturer som över tid bygger upp kompetensen inom samtliga skolformer.

Bilagor

Budgetutfall 2019